

Natalia Havrylenko, Natalia Kozitska, Elena Grishchenko
Associate Professor of Department of Accounting and Economic Analysis
Pervomaisk Polytechnic Institute National University of Shipbuilding
Ukraine

Наталья Гавриленко, Наталья Козицкая, Елена Грищенко
доценти кафедри обліку і економічного аналізу Первомайського
політехнічного інституту Національного університету кораблебудування

Accounting criteria for identifying

Бухгалтерські критерії ідентифікації

Постановка наукової проблеми та її значення. За останні 30-40 років з'явилося декілька видів обліку, які в різній мірі вирішують основний недолік традиційного бухгалтерського обліку, пов'язаний з пануванням бухгалтерських оцінок, які дуже далекі від реальності. Цю проблему також намагається вирішити і ситуаційна бухгалтерія. Ситуаційна бухгалтерія називається різними авторами по-різному: ситуаційна (Д.Г. Сортер, Ч.Г. Хорнгрен, Р. Ентоні, Дж. Рис, О. Джонсон); подійна (Е. Терехуха, К.Н. Нарібаєв, Д. Хейес, Дж. Д. Томпсон, П. Р. Лоуренс, Дж. Лорш); ситуаційно-подійна (Я. Степневський, О. І. Кольвах, Е. Хендріксен, П. Бірд, Е. Маккарті); ситуаційно-матрична (О.І. Кольвах).

Д. Г. Сортер і Ч.Г. Хорнгрен звернули увагу на оцінку активу і витрат, пов'язавши її з майбутніми очікуваннями і суттєвістю коштів і витрат. Для суспільства важлива не традиційна бухгалтерська оцінка активу, витрат і прибутку, а економічна: перша дозволяє вигідно продавати на біржі акції, друга - оптимізувати розподіл ресурсів. Актив, з їхньої точки зору – це повні майбутні витрати, які мають наслідком повні майбутні доходи.

Погляди Сортера отримали поширення і розвиток в працях багатьох науковців, як вітчизняних, так і зарубіжних. Це породило декілька найрізноманітніших визначень ситуації у взаємозв'язку з подіями і фактами[1, с.381].

Аналіз досліджень цієї проблеми. Серед нормативних теорій можна відзначити роботи Р. Антоні, Дж. Дирдена, соціологічні дослідження Е. Н. Каплана, ситуаційні теорії обліку Д. Г. Сортера та О. Джонсона (бухгалтерський облік є обліком подій з цінностями), ситуаційну теорію Д. Хейес (яка базується на роботах Дж. Томпсона, П.Р. Лоуренса, Дж. Лорша про взаємозв'язок організації та її оточення), [1, с. 385], концепцію ситуаційно-матричної бухгалтерії О.І. Кольваха, концепцію віртуального і мережевого обліку Г.Є. Крохичевої, концептуальні засади функціонування активно-адаптивної системи обліку в сільському господарстві В.Г. Широбокова, концептуальні підходи до використання інструментів бухгалтерського інжинірингу розроблені і апробовані В.І. Ткачем, Г.Є. Крохичевою, А.Н. Щемелевим, Є.І. Муруговим, Д.В. Курсєєвим та ін.

Мета і задачі статті. Ситуації, ділові операції, події, факти господарської діяльності, зустрічаються практично у всіх наукових роботах з бухгалтерської науки, але досі не проведена ідентифікація цих явищ з погляду бухгалтерських критеріїв, базових принципів, способів відображення і контролю, облікових механізмів та ін. Мета статті полягає у висвітленні наукових засад ідентифікації різноманітних явищ господарського життя з погляду бухгалтерських критеріїв.

Викладення основного матеріалу і обґрунтування отриманих результатів дослідження. При ідентифікації ситуацій і подій необхідно враховувати тимчасові і територіальні параметри, методи їх вимірювання, облікові і контрольні механізми, що використовуються. Кожна подія характеризується комплексом ділових операцій і фактів господарської діяльності з урахуванням того, як модифікується об'єкт обліку (власність, прибуток, фінансовий стан) під впливом операцій.

Прийняту класифікацію операцій Я. Степневський доповнює за часовим аспектом: 1) такі, які ще не настали, 2) перебувають в процесі виконання, 3) виконані операції.

Суть обліку - перехід операції з другого стану в третій. Завершальним моментом є виведення нового сальдо по бухгалтерському рахунку, початковим – надходження первинного документа. Кожна подія може викликати декілька операцій. У бухгалтерському обліку початкова операція - це відкриття рахунку. Викладений підхід дозволяє поліпшити управління підприємством через категорії «операція» і «подія». Вони можуть по відношенню до підприємства мати внутрішній і зовнішній вплив.

У першому випадку автор приходять до комплексу проблем, відомих як управлінський облік, у другому - як облік фінансовий [1, с. 544].

Розгляд ситуації має проводитися не тільки з урахуванням витрат і тривалості, а й з урахуванням екстремального значення, фактичної зміни витрат, нормативних значень та інших прогнозованих складових.

Зв'язок між реальним господарським процесом та його інформаційним відображенням включає три категорії: об'єкт; операцію (виробництво, зберігання, реалізація тощо); події - такі, що змінюють склад коштів і їх джерел у підприємства і чисто бухгалтерські, пов'язані з рухом цінностей за визначений період (закриття результатних рахунків і всі дії, пов'язані з формуванням звітності).

Таким чином системність проявляється в тому, що при ідентифікації економічних ситуацій будь-яка сукупність явищ (власність, витрати, доходи та ін.) розглядалася на трьох рівнях: факти господарської діяльності; події, що поєднують ці факти; економічні ситуації, які акумулюють відповідні події.

Економіка і система бухгалтерського обліку XXI століття орієнтується не лише на швидкість реалізації ситуацій, подій, фактів, а й на прогнозування. Крім вищенаведеного економічні ситуації, події і факти можна розглянути з позиції адаптивної бухгалтерської системи, бухгалтерських цінностей і соціальних цінностей.

У процесі реалізації будь-якої ситуації, інноваційної події, створення нового сегменту бізнесу, слід виділити три щаблі: винахід, інновації і збереження стану на ринку[2, с. 118].

Все вищеперелічене призводить до необхідності ідентифікації та відображення в обліку економічних ситуацій, подій, об'єктів за низкою ознак. Перша ідентифікаційна ознака ситуацій характеризується часовим параметром: минуле, сьогоднішнє, майбутнє, тимчасові горизонти, які поділяються на однопериодичні і багатопериодичні.

Друга ідентифікаційна ознака представлена територіальними фракталами, в яких функціонує ситуація: внутрішні і зовнішні сегменти діяльності, види діяльності, ланцюги створення вартості, стратегічні майданчики, де ситуації характеризуються численними критеріями, а управління ситуаціями можливе на підставі використання інструментів бухгалтерського інжинірингу: ситуаційних, реорганізаційних, імунізаційних, хеджованих, семантичних та інших похідних балансових звітів.

Третьою ідентифікаційною ознакою виступають бухгалтерські критерії: ситуації, події, ділова операція.

Четверта ідентифікаційна ознака включає основоположні принципи функціонування ситуацій в бухгалтерії: комунікаційним підходом, який використовується в контексті відповідності інформаційного пояснення ситуаційному запиту, тобто носить релятивний характер; використанням дезагрегованої інформації при прийнятті рішень по окремих ситуаціях; агрегування інформації при використанні ситуаційних моделей інституційних одиниць; інжиніринговим підходом, який зводиться до операційно-технічного аналізу вхідних і вихідних потоків увагу яким було приділено в працях А. Апчерча [4, с. 108]; економічним кордоном Шера визначається залежність між вартістю інформації та витратами по її отриманню, тобто не доцільно добувати інформацію яка не ефективна; швидкістю реагування на ситуації, яка характеризується заміною реактивних моделей випереджаючими моделями бізнесу.

Ситуаційна модель інституційної одиниці - це умовний образ ситуацій, тобто параметрів, які характеризують стан інституційної одиниці, і їх динаміки під впливом потоків економічних подій. Ситуаційну модель, представлену засобами мови бухгалтерського обліку, будемо називати ситуаційною моделлю бухгалтерського обліку або бухгалтерською ситуаційною моделлю відповідної інституційної одиниці [3, с. 119].

П'ятою ідентифікаційною ознакою є використання способів відображення операцій, заснованих на використанні багаторозмірних способів з використанням безлічі вимірників, що створює і змушує функціонувати активно-адаптивні системи обліку.

Г.С. Крохічева у монографії розглядала проблеми віртуального обліку та віртуальної бухгалтерії, запропонувала використовувати четвертий вимірник, в якості якого використовуються часові горизонти різної тривалості і різної композиційної побудови (сьогодення, майбутнє) [5, с. 185].

Шоста ідентифікаційна ознака орієнтована на використання облікових механізмів відображення економічних ситуацій: семантичного похідного балансового звіту, що використовується для управління економічними ситуаціями віртуальних сегментів; ситуаційного похідного балансового звіту що використовується для управління економічними ситуаціями інституційних одиниць; фрактальної похідної балансоутримуючого звіту, яка використовується для управління економічними ситуаціями в розрізі зовнішніх сегментів діяльності та напрямків стратегічної активності.

Облікові механізми управління економічними ситуаціями функціонують на підставі використання принципів концепції ситуаційно-матричного моделювання, розробленої професором О.І. Кольвахом.

Під ситуаційним моделюванням бухгалтерського обліку розуміється процес складання його ситуаційних моделей на основі словесного та/або документального потоків економічних подій, які визначають динаміку станів інституціональної одиниці у балансовому відображенні. Останнє означає, що в ситуаційній моделі бухгалтерського обліку знаходять відображення не всі

потоки подій, а лише значущі бухгалтерські події (ЗБП) економічного характеру, тобто саме ті події, які реально змінюють або можуть змінити стани інституційної одиниці в балансовому відображенні [3, с. 119].

Облікові механізми управління економічними ситуаціями (семантичний, ситуаційний і фрактальний похідні балансові звіти) дозволяють дотримуватися певної стратегії в конкурентній боротьбі.

Сьома ідентифікаційна ознака являє собою алгоритм контінуума контролю над процесом прийняття ситуаційного рішення. Перша ітерація включає інформаційну складову (які економічні ситуації можуть бути реалізовані); друга ітерація: рекомендації (які економічні ситуації і чому слід зробити); третя ітерація: вибір (економічні ситуації, їх реалізація і економічний ефект); четверта ітерація: авторизація (реалізовані ситуації); п'ята ітерація: виконання (ситуації закінчені реалізацією); шоста ітерація: дія (досягнуті результати).

Восьма ідентифікаційна ознака визначення та відображення економічних ситуацій орієнтована на організацію управління альтернативними стратегіями (агресивна, помірно-агресивна, активна, консервативна, оборонна) на базі використання альтернативних даних, отриманих на основі застосування механізмів семантичного, ситуаційного, фрактального похідних балансових звітів.

Дев'ята ознака орієнтована на користувачів у вигляді адаптивних, сітьових і віртуальних підприємств. Адаптивні підприємства здатні миттєво розробити рішення при перших ознаках появи нових можливостей екосистеми (тобто ринку). Вони негайно впроваджують вироблене рішення в бізнес-процеси рядового офісу, використовуючи стабільні зв'язки, які існують в глобальній архітектурі, для усунення контакту з можливостями офісу підтримки [6, с. 125], їх діяльність базується на основі використання інструментів економічного, бухгалтерського та фінансового інжинірингу.

У результаті досягається орієнтації на організацію управління альтернативними ситуаційними стратегіями на підставі використання

комплексу ідентифікаційних ознак і облікових механізмів: часових і територіальних параметрів, бухгалтерських критеріїв, основоположних принципів, способів відображення в обліку, облікових механізмів у вигляді системи семантичних, ситуаційних і фрактальних похідних балансових звітів, алгоритму континууму контролю над процесами прийняття рішень, орієнтованих на використання адаптивними, сітьовими та віртуальними підприємствами.

Висновки. Таким чином, були висвітлені наукові засади ідентифікації різноманітних явищ господарського життя з погляду бухгалтерських критеріїв, що дозволить забезпечити системний зв'язок між реальним господарським процесом та його інформаційним відображенням.

Список літератури:

1. Соколов Я.В. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней. — М.: «Аудит, ЮНИТИ», 1996. - 638 с.
2. Кох Р. Стратегия. Как создавать эффективную стратегию. — 2-е изд. — СПб.: Питер, 2003. — 320 с.
3. Кольвах О. И. Ситуационно-матричная бухгалтерия как одно из средств развития теории учета в условиях современных программно-информационных технологий / Олег Кольвах // http://www.cfin.ru/press/afa/2000-3/15_kol.shtml.
4. Апчерч А. Управленческий учет: принципы и практика / Пер. с англ.; под ред. Я.В. Соколова, И.А. Смирновой. — М.: Финансы и статистика. 2002. — 952с.
5. Крохичева Г.Е. Виртуальный учет: концепция, моделирование и организация. — Ростов н/Д: РГСУ, 2004. — 311 с.
6. Элиот Тр., Гегберт Д. Интегрированные бизнес-системы: Экспресс курс / Пер. с англ. Т. Новиковой. — М.: ФАИР- ПРЕСС, 2005. — 272с.
7. Гавриленко, Н. В. (2015). 1.2. Методичні підходи до розробки прогнозової звітності підприємства як бази для оцінки інноваційної

діяльності. *Problems of accounting, analysis and audit: the institutional dimension*, 21. Режим доступу: http://ecofin.at.ua/monografija_bu_2015.pdf#page=21.

8. Kozitska, N., & Havrilenko, N. (2015). Management accounting and internal economic of Production processes. *Cambridge journal of education and science. Cambridge University Press*, 2(14), 321-329.

9. Havrylenko, N. V. (2013). Prohnozuvannia rozvytku rehioniv na pidstavi bahatofaktornykh modelei [Ekonomika. Finansy. Pravo]. *Shchomisiachnyi informatsiino-analitychnyi zhurnal (Kyiv)*, 12(1), 19-22.

10. Гавриленко, Н. В. (2007). Податкова система: навч. посіб. Львів: *Новий Світ-2000*.

11. Hryshyna, L., Havrylenko, N., & Hryshyna, N. (2014). Otsinka podatkovoi efektyvnosti prohram pidtrymky maloho i serednoho biznesu [Evaluation of tax efficiency of small and medium business support programs]. *Naukovi pratsi Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, 25, 193-198.

12. Буга, Н. Ю. До и после 1 апреля 2011 года: бухгалтерский и налоговый учет / Н. Буга, Н. В. Гавриленко // *Бізнес Інформ*. – 2011. – № 10. – С. 103–106.

13. Буга, Н. Ю., Гавриленко, Н. В. Методика обліку та формування облікової політики на малих підприємствах Миколаївського регіону. *Генерація наукових ідей: культурологічні та правові аспекти досліджень проблеми сучасного українського суспільства*.- Вип.1 Первомайськ: ПФ КІРУЕ, 2011. – С. 19-25.

14. Гавриленко, Н. В. Податкова малоцінка: особливості обліку. *Матеріали 5 всеукраїнської науково-практичної конференції Економічі проблеми розвитку регіону*". 6-7 червня- Первомайськ-2012. С. 109-112.

15. Гавриленко, Н. В. Податкове стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Н. В. Гавриленко ; наук. кер. О. Ю. Дубовик ; ОНЕУ. – Одеса, 2013. – 302 с.